

חינוך לחיים

פרשת מטות

"ויגשו אליו ויאמרו גדרות צאן נבנה למקננו פה" – מסופר על "השפת אמת" מגור שבהיותו ילד, למד פעם עם חבריו כל הלילה בהתמדה, ורק לפנות בוקר שכב לישון וממילא התעורר מאוחר יותר מהרגלו. נגש אליו סבו בעל ה"חידושי הרי"ם", והשיף לו שעה ארוכה תוחכה ומוסר על אשר מרבה בשינה ואינו משכים לקום וללמוד תורה. ה"שפת אמת" הקשיב לדברי המוסר הקשים בתשומת לב מרובה, ולא הפסיקו אפילו במילה אחת כדי להתנצל ולהצטדק. חברו שהיה באותו מעמד השתומם מאוד, ולאחר מכן שאלו: הייתכן, מדוע החרשת ולא אמרת לסבך כי היית ער כל הלילה ולמדת תורה? השיבו ה"שפת אמת": לא רציתי להפסיק את סבא באמצע דבריו, למען אשמע מפיו עוד דברי מוסר. והוכיח לו זאת מן המקרא כאן, שכיוון שהיתה דעתם של בני גד וראובן מלכתחילה לעבור את הירדן ולהחלץ למלחמה, הרי היה להם לומר זאת מיד כשהתחיל משה להשיף להם מוסר: "האחיכם יבואו למלחמה... כה עשו אבותיכם", ולא להמתין עד אשר יסיים את תוכחתו הגדולה שהייתה מלאה ביטויים חריפים ביותר: "תרבות אנשים חטאים" "כי תשובון מאחריו והשחתם"? אין זאת אלא שחבל היה להם להפסיק את משה רבם, כי רצו להוסיף ולשמוע ממנו דברי מוסר. וכן כת' "ויאמר משה אל אהרון הוא אשר דיבר ה' לאמור בקרבי אקדש... וידום אהרון" ופירש רש"י קיבל שכר על שתיקתו, ומה שכר קיבל? שנתייחד עימו הדיבור, שנאמר לו לבדו פרשת שתוי יין. וכתב השל"ה מזה ילמד כל אדם לבלי ימוסר במוסר ויקבלו באהבה. וכתב ר' יעקב ניימן זצ"ל מורו ורבו של אבי ז"ל כי האדם מטבעו אינו אוהב תוכחות, סבור הוא כי אין חכם ממנו וכבר אינו זקוק הוא לחינוך ולתוכחות מוסר, עקשנותו אינה מותרת מקום לתוכחה. וסבור גם שהמוכיח רוצה לרעתו. אומנם כבר אמרו חז"ל "אמר ר' יוחנן בן נורי מעיד אני עלי שמים וארץ שהרבה פעמים לקה (ר') עקיבא על ידי שהייתי קובל עליו לפני רבן גמליאל, וכ"ש שהוסיף בי אהבה לקיים מה שנא' "אל תוכח לך פן ישנאך הוכח לחכם ויואהבך" כי זהו דרכו של הלך לשנוא את מוכיחו, כי חושב שהוא מבקש את רעתו. אומנם החכם אוהב את המוכיחים, בודעו כי רק המה הם המביאים אותו לחיי העולם הבא, ובלעדיהם הרי הוא נתון למאסר יצרו ולתאוותיו ורצונותיו. וכבר אמרו חז"ל כי השונא את התוכחות הוא אחד מכ"ד דברים המעכבים את התשובה.

וידוע ש"חבר" אמיתי הוא מי שמוכיח ולא מי שאומר כל הזמן דברי מחמאות ודברי חנופה כמו ששינו "איזו היא דרך ישרה שידבוק בה האדם? ר"י אומר חבר טוב" ופירש הרע"ב "שמוכיחו כשרואה אותו עושה דבר שאינו הגון" וכדברי הרמח"ל "מי שעיניו בראשו יותר יזהר ויעיין במעשי מי שרוצה לקנותו לו לחבר או ליועץ או לפקיד על ביתו ממה שיזהר ויעיין במאכלו ובמשתו, כי המאכל והמשתה יוכל להזיק לגופו בלבד, והחברים או הפקידים יוכלו להשחית נפשו ומאודו וכל כבודו" ודוד המלך ע"ה אומר "לא ישב בקרב ביתי עושה רמיה הולך בדרך תמים הוא ישרתני" ואין טוב לאדם אלא שיבקש לו חברים תמימים שיאירו עיניו במה שהוא ציור בו ויוכיחו באהבתם. ונמצאו מצילים אותו מכל רע. כי מה שאין האדם יכול לראות לפי שאינו רואה חובה לעצמו, הם יראו ויבינו ויזהירוהו ונשמר, ועל זה נאמ' "ותשועה ברחב יועץ".

והיינו כי חבר אמיתי הוא מי שרוצה באמת בטובת חברו וע"י זה מצילו מכל רע ולכן הרוצה שיהא לו חבר אמיתי יקיים את מאמר התנא "וקנה לך חבר" חבר כזה שבאמת מועיל לו. ועל המשגיח הרב דוב יפה זצ"ל מספרים כאלו שזכו לקרבתו במשך תקופה מסויימת שאמר להם: אנחנו כבר חברים, אנא תאמר לי כל פעם ביקורת על דבר מה שאני צריך לתקן

וכך כתב רבינו יונה "דרך ישרה שיבור לו האדם ליראת שמים, לקנות לו חבר אחד או שנים לדבר עמהם תמיד בדברי יראת שמים. ואם יחטא אחד מן החברים או יפשע במצווה, יוכיח חברו, ויזכירו אלה את אלה כל דבר מצווה... ואם יש דבר שאינו מקיימו, יחזיקו חבריו את ידיו לקיים כל דבר.

והרא"ש כתב "חבר טוב הוא (תהיה) ליראי ה', התחבר בחברתם ומחברת פועלי און הרחק, ואהוב המוכיחים" וסמיכות הדברים מובן כי "חבר טוב" זהו "אהוב את המוכיחים" וכן כתוב בקו הישר "ואהבת לרעך כמוך" זה כלל גדול בתורה. ואין לך אהבה יותר (של אדם לחברו) כשרואה האדם דבר מגונה באחיו ישראל, שעושה איזה חטא ועוון – שצריך להוכיחו על זה, כי נשמתו של ישראל הן קשורין ודבוקין זה בזה... צריך להודיעו לחבירו, אולי על ידו יזכה חברו גם כן, ויעזוב דרכי רשע ושב ורפא לו"

ועל כך אמר שלמה החכם מכל אדם "אוזן שומעת תוכחת חיים, בקרב חכמים תלין" פירוש, ראוי לשכון בין החכמים, אחרי אשר יקשיב לתוכחתם

לע"נ אבי מורי ר' חיים ב"ר ישעיהו ז"ל

משה בירנבוים - birmoshe@gmail.com

חינוך לחיים

פרשת מסעי

"והקרייתם לכם ערים ערי מקלט תהיינה לכם ונס שמה רצח מכה נפש בשגגה" במס' ברכות אומרת הגמרא שתלמיד שגלה לעיר מקלט מגלים רבו עמו, וכן רב שגלה לעיר מקלט מגלים ישיבתו עמו.

לכאורה דבר פלא אנו למדים כאן – מקשה ר' יעקב ניימן זצ"ל מורו ורבו של אבי ז"ל. דהנה, תלמיד זה שגלה, לשם מה עלינו להגלות את רבו כדי שילמדנו תורה בעיר מקלטו, וכי רבו מה חטא, ואם נענש זה התלמיד וגלה, הן אמנם אינו נפטר מחובת תלמוד תורה, ועליו להמשיך בתלמודו גם בעיר מקלטו, אבל מ"מ הוא יכול למצוא לו שם רב אשר ילמדנו תורה, שכן ערי מקלט היו מושבות ללויים כמפורש בפרשה, ועל הלויים אמרה התורה, "וירוש משפטיך ליעקב ותורתך לישראל", והנביא אומר "כי שפתי כהן ישמרו דעת ותורה יבקשו מפיהו", הם הם הלויים מלמדי התורה בישראל, ומה לו לתלמיד זה שיצטרך רבו לגלות עמו כדי להמשיך וללמדו שם תורה. ואף אם לא ימצא התלמיד רב שילמדנו שם מ"מ יכול ללמוד בלי רב, ולמה נזקק רבו לגלות אף הוא? זאת ועוד, הלא הגמרא אומרת שם דגם רב שגלה מגלים ישיבתו עמו, יזדקקו כל בני הישיבה, אף אם הם מאות רבות, לגלות כולם לעיר המקלט, לקיים מה שנאמר "מגלים ישיבתו עמו", והלא כל השומע ישתומם – האמנם?! וכי בעטיו של התלמיד שהרג בשוגג, תגלה כל הישיבה כולה?! וכי לצורך תלמודו של זה התלמיד הגולה, יטלו מבני הישיבה למאותיהם את ראש הישיבה עד כי יזדקקו ללכת אחריו, ועוד הלא בידם לבקש להם ראש ישיבה אחר אשר ימלא את מקומו של ראשון, ולמה יגלו כולם??

והנה דינים אלו דרשו חז"ל מהפס' "ונס אל אחת הערים האלה וחיי" – עשה לו כדי שיחיה, והרמב"ם בפ"ז מהלכות רוצח הוסיף וכתב: "עשה לו כדי שיחיה, וחיי בעלי חכמה ומבקשיה בלא תלמוד תורה כמיתה חשובין". והדברים מפליאים ביותר, וכי אם אותו תלמיד יבקש לו רב אחר בעיר מקלטו, ולא ילמד תורה מפי רבו שהוא רגיל עמו בישיבתו, האין זה בכלל "תלמוד תורה"? וכי הבאנו אותו בכך לידי מיתה? והענשנו אותו יותר מן הראוי לו, האמנם?! וכי לימוד מפי רב אחר אינו די בכדי שיחשב כ"חיי"!!

אלא, כאן גילו לנו חז"ל מסביר ר' יעקב את סוד העניין של תלמיד ורב. לימוד תורה מפי רבו שהוא רגיל אצלו – ת"ת יחשב. ואילו לימוד תורה שלא מפי רבו שלו – למיתה יחשב!! תלמיד ה שהורגל ל"תורתו" של רבו, אם אני נוטל ממנו את האפשרות ללמוד מרבו, גזלתי ממנו את חייו ממש. ואפי' אם ילמד מרב אחר אבל ביחס לת"ת שהוא רגיל נחשב הדבר כ"מיתה". וכיוון שאין עונשו אלא גלות וחייבים ביד לדאוג לחיותו לפיכך מגלין רבו עימו שאם לא כן, הרי דנוהו למיתה... וכיוון שגלה הרב בעקבות התלמיד, אין להם לבני ישיבתו עצה אלא לסגור את הישיבה ולגלות אחר רבם כולם לעיר מקלט. ולא יחליפו רב כי אינו דומה ה"לומד מפי רבו" לרב אחר, הבדל תהומי בין הדברים. זה יחשב "חיים" וזה יחשב "מיתה" כך ראו חז"ל באור עיניהם את תדמיתו ומהותו של תלמיד הדבק והקשור ברבו ובתלמודו, כך נראה "בעלי חכמה ומבקשיה" אשר ניתוק מהרב יחשב כניתוק מהחיים.

ועל חשיבות לומדי התורה נזכרתי בסיפור שהביא מורי ורבי האדמו"ר מפרמישלאן על ה"חפץ חיים" שבאותה תקופה היו בתי חולים שהשתייכו לכנסיות הנוצרים ותמורת זאת היו משתמדים ר"ל, ולכן החליט להקים שם בית חולים. אסף את הנגידיים ל"דינר" וכל אחד תרם מיטות לבית החולים לכבוד בקשת גדול הדור. באותה העיר היתה ישיבה והבחורים ששמעו שהחפץ חיים הגיע לעירה באו להתברך. החפץ חיים קבלם בספר פנים יפות והתעניין בהם מאוד, הנגידיים ראו זאת בעין לא יפה.. שמתייחס אליהם ולא אל הנגידיים ואחד מהם שאל את הח"ח "כמה מיטות הם תרמו"? ענה לו הח"ח שכל בחור נתן 50 מיטות לבית חולים. שאל הנגיד, הייתכן? הרי הכי הרבה תרמו פה כ-15... ענה לו הח"ח "תדע שכל בחור וילד – תינקות של בית רבן היושב והוגה בתורת ה', הוא שומר על בני העיר וגורם ל-50 בני אדם שלא יחלו.

עפ"ז אומר מורי ורבי שזה רמז בפרש' "וידבר משה" – היינו צדיקי הדור (ובסיפור הח"ח) "אל ראשי המטות" בשינוי הניקוד זה "אל ראשי המיטות" – דהינו הגבירים שתרמו מיטות, "לבני ישראל" רומז לבנים שלומדים תורה כי ישראל זה ר"ת "יש שישים רבוא אותיות לתורה", הם הגורמים "לאמר" – ר"ת אלו לא רוצים מטות. – פירוש שאינם חפצים במיטות בבית החולים, הם גורמים שלא יהיו ישראל נצרכים אליהם חלילה, רק שיהיה להם מיטה לשכב עליה, שיהיה להם קורת גג והרווחה.

וכמה שזה אקטואלי גם בימינו אנו!!!

לע"נ אבי מורי ר' חיים ב"ר ישעיהו ז"ל

משה בירנבוים - birmoshe@gmail.com